

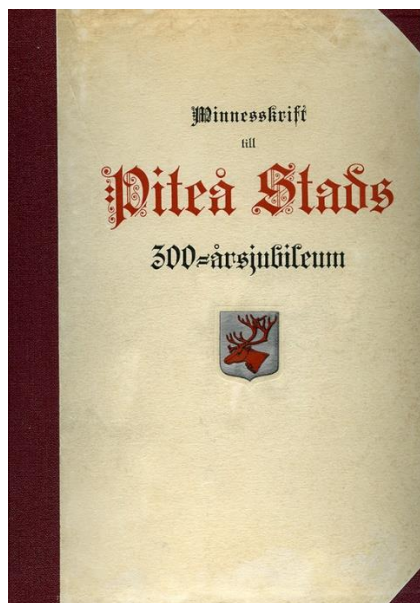
Åke Berggren

Född 1954, överläkare. Har forskat i Piteås historia sedan 1970-talet. Arbetar nu främst med en bok om Piteå stads historia i kartor och bilder, vilken ska ges ut till stadens 400-årsjubileum. Ledamot av Kungliga Skytteanska samfundet. Promoverades under hösten 2019 till hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten, Umeå universitet.

Birger Steckzén och minnesskriften till Piteå stads 300-årsjubileum 1921

Då jag i slutet av sistlidne år blev anmodad att till Piteå stads 300-årsjubileum författa en minnesskrift, som skulle lämna en kulturhistorisk framställning av stadens utveckling under de gångna åren, ansåg jag mig i förstone knappast kunna reflektera på detta uppdrag, enär såväl mina många övriga trägna göromål som ock tidens knapphet ej syntes tillåta det. Men då de bästa och starkaste band allt framgent hålla mig fästad vid den kära fädernestaden, och då jag hade anledning tro, att uppgiften skulle anförtros mindre förfarna händer, ansåg jag mig ej kunna eller hava rätt att avslå det gjorda hedrande erbjudandet. Min ställning såsom arkivman satte mig också i tillfälle att framför många andra snabbare och grundligare genomföra det otryckta materialet, som hittills blott i ytterst ringa grad varit utnyttjat av forskare.

Minnesskriften till Piteå stads 300-årsjubileum 1921 skrevs av den då 28-årige Birger Steckzén, som oblygt inleder sitt förord med ovanstående rader.

Titelsidan på minnesskriften.

Birger Steckzén föddes i Piteå stad den 10 oktober 1892. Föräldrar var läroverksadjunkten Carl Oscar Bäckström, som senare tog namnet Steckzén, och Hedvig Eugenia Lundgren. Efter studenten läste Birger Steckzén historia i Lund och doktorerade 1920 på en avhandling om Karl Gustaf Wrangels fälttåg 1646–1647. Under doktorandtiden arbetade han extra, såväl på Riksarkivet som på Krigsarkivet. Vid endast 29 års ålder blev Birger Steckzén 1921 krigsarkivarie. Förutom de akademiska meriterna i militärhistoria bidrog sannolikt att Steckzén även var löjtnant i reserven vid Norrbottens regemente. Krigsarkivet ingick vid denna tid i General-

stabens krigshistoriska avdelning, med främsta uppgift att bistå denna med forskningsmaterial.

*Birger Steckzén i sitt arbetsrum på Krigsarkivet 1923.
Krigsarkivet, Porträttsamlingen.*

Birger Steckzén var chef för Krigsarkivet till 1959. Han kämpade under många år för att frigöra institutionen från militären, utan att för den skull hamna i beroendeställning till det civila Riksarkivet. När detta uppnåtts blev hans nästa mål att lösa Krigsarkivets lokalproblem. Arkivet var då inte samlat utan utspritt på flera depåer i Stockholm. Nya lokaler byggdes vid Banérgatan på Ladugårdsgärde, lokaler som Krigsarkivet nu lämnar och flyttar till Riksarkivets lokaler i Arninge. I samband med Steckzéns pensionering från Krigsarkivet försökte dåvarande riksarkivarien genomdriva en nedläggning av Krigsarkivet vars samlingar skulle införlivas med Riksarkivets. Steckzén vann även denna sista strid och lyckades stoppa nedläggningen. Birger Steckzéns valspråk, ”Vik ej inför prövningen”, var synnerligen passande.¹

Jubileumsboken

Redan i mars 1918 hade rektor Leopold Dahlberg väckt en motion i stadsfullmäktige att Piteå stad borde uppmärksamma det kommande 300-årsjubileet den 12 maj 1921 genom att låta någon vetenskapligt kvalificerad person utarbeta en historik över staden. Motionen föll i glömska och vid stadsfullmäktiges sammanträde i maj året därpå tog Dahlberg upp frågan på nytt. Emellertid hade erfarenheten på andra orter visat att kostnaderna för att utarbeta en sådan bok skulle bli särdeles höga, ända upp till 6 000 kronor. Då det var liten utsikt att staden skulle bevilja så stor summa till en bok ville Dahlberg återkalla sin motion. Stadsfullmäktiges vice ordförande, tidningsredaktören Salle Salomonsson, ansåg det vemodigt att tänka sig att stadens 300-årsjubileum inte skulle högtidlighållas på något sätt. Han föreslog därför en ny undersökning. Det framgick då även att Piteåfödde docenten Arvid Edin var villig att skriva

---

¹ Steckzén, Birger, *Personliga minnen från det svenska arkivväsendet*, Meddelanden från Krigsarkivet XXVI, 2005. Förord och inledning av Bo Berg och Ulf Söderberg. *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Band 33, 2007–2011, s. 177–181.

stadens historia, men inget hände. Inte förrän den 26 november 1920, knappt ett halvår innan det stundande jubiléet, beslutade stadsfullmäktige till sist om ett anslag på 6 000 kronor till en minnesskrift.² Birger Steckzén fick frågan och accepterade uppdraget.

Historikern, fil. dr. Alf W. Axelson, har kommenterat Steckzéns förord i sin bok "Ur Piteå stads historia 1900–1950" del II utgiven 2001. Axelson skriver:

"Tidens knapphet" kan inte skyllas på Steckzén utan på den saktfärdighet och tröghet som alla beslut i stadsfullmäktige vid denna tid karakteriserades av... Stadsfullmäktiges ordförande, rektor L. Dahlberg, som tillsammans med redaktören för Piteå-Tidningen, S. Salomonsson, varit initiativtagare till jubileumsskriften kan efter noggrann källgranskning lämpligen karakteriseras med ordspråket "tomma tunnor skramla mest".

"Mindre förfarna händer". Vilka personer avses? Knappast de erkänt skickliga och framför allt kunnigare och mer erfarna än Steckzén, som piteborna fil. dr Artur Bygdén och fil. dr, lektorn vid Stockholms folkskoleseminarium, Odal Ottelin eller inte minst Birgers far Karl Bäckström-Steckzén, lärare vid härvarande läroverk med lokalhistoria som huvudsaklig intresseinriktning. Tydligt smickrad över erbjudandet till sonen bidrog han med största säkerhet vid bokens tillkomst, i hur stor utsträckning kan man naturligtvis inte spekulera över. Det på grund av brådskan feta arvodet – det ryktades om 6 000 kronor – måste ha tett sig lockande inom familjen.³

Birger Steckzén avslutar sin jubileumsbok med denna bild av järnvägsstationen som illustration av det moderna Piteå. Piteå museums bildarkiv.

² Piteå stad, Stadsfullmäktige, protokoll 22.3 1918, 30.5 1919 och 26.11 1920. *Piteå-Tidningen* 17.6 2019, Ur arkivet för 100 år sedan.

³ Axelson, Alf W., *Ur Piteå stads historia 1900–1950, Del II*, Piteå 2001, s. 150–151.

Boken skrevs på rekordtid och var färdig i juni 1921. Den marknadsfördes genom annonser och kostade 5 kronor.⁴ Av bokens 277 sidor handlar hela 247 sidor om 1600- och 1700-talen. Endast 30 sidor berör 1800-talets första hälft. Axelson påpekar att boken brister i disposition. De sista 75 åren, som helt saknas, hade för många år 1921 tett sig som de mest angelägna att få beskrivna. Axelson är inte heller nådig i sin kritik av Steckzéns fåtaliga ord om skråtvångets upphävande 1846 och näringsfrihetens införande 1864, vilka Steckzén poängterar som något positivt inför framtiden. Enligt Axelson gav detta i själva verket dödsstöten åt den gamla staden och dess grosshandlarsocietet, där bland andra Steckzéns egen släkt och vänner drabbades av ekonomisk katastrof med ruinerande konkurser vid nedläggningar av vattensågar, järnverk och stor mekanisk verkstad. Enligt Axelson stod Piteå stad vid jubileet 1921 egentligen på ruinens brant.⁵

När Birger Steckzén fick förfrågan om att skriva jubileumsboken bör han ha haft mer än full sysselsättning. Den tid som föregick hans utnämning till krigsarkivarie året därpå arbetade han på arkiven, sannolikt ganska intensivt eftersom det förde honom till en chefsposition. Steckzén hade dessutom åtagit sig att skriva Luleå stads historia till dess 300-årsjubileum samma år som Piteå. Boken om Luleå stads historia skrev han dock tillsammans med en annan författare, Henrik Wennerström. Steckzén bidrog med 240 sidor om 1600- och 1700-talen, och Wennerström med 125 sidor om perioden 1800–1921. Denna bok fick därför en betydligt bättre disposition. Steckzén skrev sedan Umeå stads historia till 1888, vilken gavs ut vid den stadens 300-årsjubileum 1922.⁶

I Piteå kommuns centralarkiv finns Birger Steckzéns brevväxling med de styrande i Piteå bevarad. Den ger en inblick i de svårigheter Steckzén hade att brottas med för att få tillgång till nödvändigt källmaterial och bilder till boken. Detta var problem han inte ens antydde i förordet. Steckzén hade skickat brev till jubileumskommittén som inte besvarade dem. Han ville bland annat få besked om bildmaterial, samt om bokens utformning och tryckning. Steckzén hade även begärt att källmaterial från pastorsexpeditionen skulle lånas ut till Riksarkivet, där han då arbetade, men inget hade levererats. Han vände sig slutligen till Dahlberg och Salomonsson, med påföljd att han till sist fick hjälp. Dahlberg och Salomonsson framstår här i mer positiv dager än när man läser Axelson. Även sedan boken hade levererats fick Steckzén stöta på för att till sist få ut sitt arvode.⁷

Hamngatan från Uddmansgatan mot sydost i början av 1900-talet, en sommaridyll enligt Steckzéns minnesskrift. Fotograf August Lundberg, som bidrog med flera bilder till boken. Piteå museums bildarkiv.

⁴ *Norrbottnens Allehanda* 22.6 1921 och 29.6 1921.

⁵ Axelson 2001, s. 150–151.

⁶ Steckzén, Birger och Wennerström, Henrik, *Luleå stads historia 1621–1921*, Uppsala 1921. Steckzén, Birger, *Umeå stads historia 1588–1888*, Umeå 1922.

⁷ Piteå stad, Stadsfullmäktige F1:1.

Birger Steckzéns bok fick titeln ”Minnesskrift till Piteå stads 300-årsjubileum” och kom ut en månad efter jubileumsfirandet den 12 maj. Trots bokens brister dröjde det länge innan någon började fördjupa sig i stadens historia efter 1800-talets mitt. Fil. dr. Alf W. Axelson skrev flera böcker som välbehövligt fyllde de största luckorna. De viktigaste är hans sista böcker, ”Ur Piteå stads historia 1900–1950” i två delar. Piteå museum har också genom sina årsböcker och övriga böcker kompletterat historien på flera punkter. Värdefulla bidrag har även lämnats av enskilda författare. Däremot har det länge saknats en samlad historik över staden från grundandet 1621 fram till vår tid. Även detta har nu blivit verklighet sedan historikern, fil. dr. Uno Westerlund 2019 publicerade sin bok ”Piteåns historia – Om stadens styrelse, handel, industri och kultur under 400 år”.

Birger Steckzén var under hela sin levnad en flitig författare. Han gav ut en rad arbeten inom framför allt tre ämnesområden. Förutom stadshistorikerna skrev han även flera företagsmonografier. Han största produktion var dock inom militär- och arkivhistoria, där huvudverket är ”Krigskollegii historia” i tre band. Steckzéns sista stora arbete, ”Birkarlar och lappar” 1964, blev delvis hårt kritiserat för att han gav sig in på arkeologi och andra vetenskapsområden som han inte behärskade.⁸ Birgers äldre bror Bertil Steckzén gjorde militär karriär. Han var också en flitig författare, även han främst inom militärhistoria.

---

⁸ *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Band 33, 2007–2011, s. 177–181.